

تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

- * مهدی محمدی
** امیر متقی دادگر
*** ایمان مطهری‌نیا

چکیده

هدف: هدف اصلی پژوهش حاضر تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی است. روش، جامعه و ابزار: این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی است که با استفاده از روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. جامعه آماری آن را ۳۹۹ مقاله چاپ‌شده در ۵۴ شماره پژوهش‌های فلسفی-کلامی بین سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۱ تشکیل می‌دهد که با به‌کارگیری ابزار سیاه‌وارسی، اطلاعات مقالات گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد و یافته‌ها در قالب جداول و نمودارهای آماری عرضه شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد از ۳۹۹ مقاله بررسی‌شده، ۳۷۸ عنوان (۷/۹۴ درصد) تألیفی و ۲۱ عنوان (۳/۵ درصد) ترجمه‌ای بودند. ۳۷۹ نفر در نوشتن این مقالات نقش داشتند که ۴۰ نفر (۱۰/۵ درصد) را زنان و ۳۳۹ نفر (۸۹/۵ درصد) را مردان تشکیل می‌دادند. ۳۲۵ اثر (۸۱/۴ درصد) حاصل کار انفرادی و ۷۴ اثر (۱۸/۶ درصد) حاصل کار گروهی بود. ۴۸ درصد آثار را افراد دارای مدرک دکتری و ۱۱/۲ درصد را دانشجویان دوره دکتری نوشته‌اند. از نظر رتبه‌های علمی ۳۵ درصد آثار را استادیاران و ۱۰ درصد را دانشیاران نوشته‌اند. بررسی وابستگی سازمانی نویسندگان نشان داد که ۱۱۲ اثر (۲۸/۱ درصد) حاصل تلاش پژوهشگران دانشگاه قم بود و دانشگاه تهران، آزاد اسلامی، اصفهان و علامه طباطبایی در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. از نظر موضوعی، ۲۵/۶ درصد آثار در حوزه فلسفه اسلامی، ۱۹/۸ درصد در حوزه فلسفه غرب و ۷ درصد در حوزه کلام جدید بود.

اصالت/ ارزش: تحلیل محتوا و دسته‌بندی موضوعی مقالات هر حوزه، اولویت‌های پژوهشی و نیز ضعف‌ها و کمبودهای آن حوزه را در تولید اطلاعات علمی نمایان می‌کند. با عنایت به اینکه در حوزه فلسفه، تحقیقی با استفاده از روش تحلیل محتوا صورت نگرفته و دو پژوهش صورت گرفته نیز تحلیل استنادی بودند می‌توان امیدوار شد که یافته‌های این پژوهش بتواند مسئولان را از کم و کیف مقالات منتشرشده آگاه، و آن‌ها را در تدوین سیاست‌های کلان نشریه یاری کند.

کلیدواژه‌ها: تحلیل محتوا، مقاله‌های فلسفی-کلامی، فصلنامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی.

* استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم Mahdi.mohammadi203@gmail.com

** دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد.

*** دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم Emanmotahary@yahoo.com

مقدمه

اطلاعات و سرمایه، از جمله پدیده‌هایی هستند که مرزها و موانع را درنوردیده و زمینه تحول اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و علمی را در مقیاس جهانی به وجود می‌آورند. این پدیده‌ها زمینه فشرده‌گی زمان و فضا را فراهم کرده‌اند و در واقع با آن به مثابه قالیچه پرنده، چهار گوشه دنیا را به یکدیگر پیوند داده‌اند. یعنی این حقیقت وجود دارد که فناوری گسترش‌یابنده اطلاعات چهار گوشه جهان را به سرعت به هم نزدیک کند و فاصله‌های جغرافیایی و فرهنگی را تا حدود زیادی از بین ببرد (حیدری‌فر و سهیلی، ۱۳۹۱: ۲۲۴). لذا، در جهان کنونی جامعه‌ای را توسعه‌یافته می‌دانند که در کنار شاخص‌های اقتصادی و جمعیتی، نظیر تولید ناخالص ملی، درآمد سرانه، تولید انرژی، نرخ امید به زندگی، نرخ مرگ و میر، و نرخ زاد و ولد، ساخت سنی و جنسی جمعیت و شاخص‌های دیگر، «آموزش و اطلاعات» یا به عبارتی دیگر، عنصر «اطلاعات» و «میزان دانایی اجتماعی» در آن برجسته باشد. بدون تردید در چنین اجتماعی، تولید علم به عنوان ابزاری برای تولید، توزیع و انباشت داده‌ها و اطلاعات علمی در جهت گسترش، شکوفایی، تعالی، و پیشرفت همه‌جانبه آن، به طور روزافزون نقشی حیاتی و اساسی دارند (صالحی و رحیمی، ۱۳۸۵: ۱۵۶).

در عصر اطلاعات، به تعبیر دقیق‌تر، در جامعه اطلاعاتی، همه مناسبات بر اطلاعات استوار است و هر شخص، سازمان، ملت و موجودیتی که بتواند با اطلاعات به صورت برنامه‌ریزی شده و با آینده‌نگری مواجه شود می‌تواند به همان اندازه جایگاه خود را در مجموعه جهانی ارتقا بخشد. بنابراین، در جغرافیای سیاسی اطلاعات، رتبه، مقام و موقعیت هر واحد سیاسی در گرو میزان دخالت، تأثیرگذاری و ایفای نقش آن واحد در جریان جهانی اطلاعات است. لذا، در شرایطی که تهاجم وسیع جهانی‌سازی و معیارها و ارزش‌ها و سبک زندگی غربی در همه جای جهان گسترش بی‌سابقه‌ای می‌یابد، اگر نتوانیم به تولید علم مخصوصاً در حوزه علوم انسانی بپردازیم امیدی به رشد و پیشرفت و حتی به بقای فرهنگ ملی خود نمی‌توانیم داشته باشیم. تولید علم، نه تنها از لحاظ پیشرفت علمی، بلکه از نظر حفظ و تقویت هویت دینی و ملی ما نیز مهم است (لطف‌آبادی، ۱۳۸۲). از این‌رو، مجله‌ها به منزله مجرای ارتباط اهل دانش و پژوهش، پیوسته در کانون توجه مجامع علمی، مراکز پژوهشی و علاقه‌مندان علم و تحقیق قرار داشته‌اند (سرمدی، ۱۳۸۳: ۲).

تعلیم‌مذهبی، مقالات فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

به طور معمول، جدیدترین یافته‌های علمی بیشتر در مجلات علمی منتشر می‌شود و این مجلات از منابع مهم اطلاعات علمی و فنی در جهان حاضر محسوب می‌شوند (عبدالمجید، ۱۳۸۷). لذا، بسیاری از مراکز و مجامع علمی و فرهنگی می‌کوشند مجله‌ای برای اشاعه اطلاعات مد نظر خود یا مجرای برای ارتباط با مخاطبان بالفعل و بالقوه خویش منتشر کنند (باب‌الحوادثی و یزدیان، ۱۳۸۹: ۴). لذا، لازم است مقوله تولید علم و ارزیابی آن به وسیله تحقیقات علم‌سنجی همیشه مد نظر قرار گیرد.

بیان مسئله

نشریات از اصلی‌ترین قالب‌های انتقال دانش در سطح علمی و تحقیقی به حساب می‌آیند و در مجامع بین‌المللی کانون توجه را از آن خود کرده‌اند، به طوری که اختراعات، اکتشافات و یافته‌های نوین را می‌توان در چارچوب همین محمل‌های خاص اطلاعاتی، که تا حد امکان اخص و تخصصی شده‌اند، پیدا کرد. نشریات دو کارکرد اجتماعی تولید و ارتباط علمی را عهده‌دار هستند. این محمل‌های اطلاعاتی علاوه بر نقش مرجعیت یافته‌های علمی - پژوهشی بیشتر اعضای جامعه علمی از آن استفاده می‌کنند (شریفی و دیگران، ۱۳۹۱)، دربردارنده مطالب و اطلاعات موثق، بنیادین و جدید در آن حوزه خاص هستند و نقش مؤثری در جهت‌دهی به اقدامات و پژوهش‌های آتی در حوزه تخصصی‌شان بر عهده دارند (سلک و بزرگی، ۱۳۸۹). از آنجایی که نشریات علمی - پژوهشی در تولید علم و انتشار دانش نقش و اهمیت بسیاری ایفا می‌کنند بنابراین، ضرورت دارد از این مجلات ارزیابی‌هایی به عمل آید. یکی از این ارزیابی‌ها تحلیل محتوا و تحلیل استنادی است. تحلیل محتوا، به دلیل داشتن ویژگی‌ها و مزایایی همچون انعطاف‌پذیری و انطباق‌پذیری در برابر فرآیندهای کمی و کیفی، قابلیت کشف نشانه‌ها و ارزش‌های تاریخی - فرهنگی از بطن و متن نگاشته‌های پیشین، قابلیت تجزیه و تحلیل ضمنی کنش‌ها و واکنش‌ها، در حوزه‌های گوناگون کاربرد دارد و در راستای یافتن چگونگی پیوند میان ایده‌ها، زبان و محتوای آن‌ها، شناسایی و تعیین اهداف و مقاصد عینی و ضمنی، گرایش‌های فردی، گروهی و سازمانی قابلیت به کارگیری و ایفای نقش دارد (محمدی‌مهر، ۱۳۸۷). لذا این پژوهش درصدد است با تحلیل محتوای مقالات مجله پژوهش‌های فلسفی-کلامی نشان دهد که وضعیت مقالات منتشرشده در این نشریه، از نظر موضوعی، تألیفی - ترجمه‌ای، جنسیت، سطح تحصیلی، رتبه علمی و ... نویسندگان آن‌ها در چه وضعیتی است.

اهمیت و ضرورت تحقیق

مطالعات کتاب‌سنجی درباره مقالات نشریات علمی همواره ارزنده و دربردارنده نتایج مفید و آگاهی‌دهنده‌ای در خصوص وضعیت فعلی تحقیقات، کم و کیف مقالات و میزان ارزش و اعتبار نشریات و همچنین راه‌گشایی برای تحقیقات آتی است (سلک و بزرگی، ۱۳۸۹). همچنین لوپز (Lopez- Munz) و همکاران (۲۰۰۳) معتقدند: کتاب‌سنجی یکی از رایج‌ترین روش‌های سنجش فعالیت‌های علمی است که در آن محقق با به کارگیری روش‌های آماری متون علمی را مطالعه، بررسی، سنجش و ارزیابی می‌کند. روش تحلیل محتوا یکی از پرکاربردترین روش‌های تحقیق در مطالعات علوم اجتماعی، رفتاری و انسانی است (جعفری هرنیدی و دیگران، ۱۳۸۷). از آنجایی که فلسفه در کلیه حوزه‌های علمی، از جمله علوم انسانی، نقش و جایگاه ویژه‌ای دارد و همچنین تفکر فلسفی در عصر کنونی، یعنی عصر اطلاعات، و به عبارت دیگر، عصر دانش و خرد جهانی، بسیار محل توجه قرار گرفته است، به طوری که محور عالم کنونی فلسفه است (اشتری، ۱۳۸۰)، از این رو مهم است مقالات مجلات این رشته بررسی شوند تا الگوی رفتاری و پژوهشی محققان مشخص شده، نیازهای اطلاعاتی دانشجویان و استادان برطرف شود. به عبارت دیگر، چنین تحقیقاتی به عنوان یکی از سرمایه‌های علمی و فکری مراکز دانشگاهی امری مهم است. لذا این پژوهش می‌کوشد با تحلیل محتوای مقالات مجله پژوهش‌های فلسفی- کلامی به اهداف زیر دست یابد.

اهداف پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر تحلیل محتوای مقاله‌های منتشرشده در فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی بین سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱ است. علاوه بر این، موارد زیر را نیز می‌توان به عنوان اهداف فرعی این پژوهش قلمداد کرد:

۱. تعیین تعداد کل مقاله‌های منتشرشده در سال‌های در دست بررسی و تعیین مقاله‌های تألیفی و ترجمه‌ای
۲. بررسی جنسیت نویسندگان و مترجمان مقالات، سطح تحصیلی و رتبه علمی آن‌ها
۳. تعیین میزان همکاری علمی در تولید مقالات
۴. تعیین وابستگی سازمانی تولیدکنندگان مقالات
۵. تعیین گرایش موضوعی مقالات

برای دستیابی به اهداف فوق، پرسش‌های زیر در نظر گرفته شدند:

پرسش‌های اساسی پژوهش:

۱. چه میزان از مقالات منتشر شده به صورت تألیفی و ترجمه‌ای است؟
۲. توزیع فراوانی مقالات بر اساس جنسیت تولیدکنندگان مقالات به چه صورت است؟
۳. توزیع فراوانی میزان همکاری علمی در تولید مقالات به چه صورت است؟
۴. توزیع فراوانی میزان مشارکت گروه محققان در تولید مقالات به چه صورت است؟
۵. توزیع فراوانی میزان مشارکت مرتبه‌های علمی در تولید مقالات به چه صورت است؟
۶. توزیع فراوانی وابستگی سازمانی تولیدکنندگان مقالات به چه صورت است؟
۷. مقاله‌های منتشر شده در فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی از نظر روش‌شناسی، از چه روش‌هایی استفاده کرده‌اند؟
۸. مقاله‌های منتشر شده در فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی بیشتر در چه موضوع‌هایی بوده است؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کاربردی است که با استفاده از روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. «برلسن» روش تحلیل محتوا را نوعی فن پژوهشی برای توصیف عینی، نظام‌دار و کمی ظاهر محتوای رسانه‌های ارتباطی تعریف می‌کند. همچنین این روش برای تجزیه و تحلیل ارتباطات، به شیوه‌ای عینی و کمی برای اندازه‌گیری متغیرها مناسب است (بورگ و دیگران، ۲۰۰۳). برای گردآوری داده‌ها از ابزار سیاهه‌وارسی استفاده شد. جامعه پژوهش این مطالعه را ۳۹۹ مقاله چاپ شده در ۵۴ شماره پژوهش‌های فلسفی-کلامی بین سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۱ تشکیل می‌دهد. در این پژوهش با مراجعه به تک‌تک عناوین و محتویات مقالات، اطلاعات لازم (در خصوص نوع مقاله، روش بررسی، ابزار جمع‌آوری اطلاعات، جنسیت، وضعیت شغلی، مدرک تحصیلی، وابستگی سازمانی، گرایش موضوعی) جمع‌آوری شد. محاسبه و تحلیل داده‌ها و استنتاج‌های آماری به کمک نسخه ۱۸ نرم‌افزار اس. پی. اس. انجام شده است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام‌شده در کشور در خصوص تحلیل محتوایی مقالات منتشرشده در نشریات علمی در حوزه‌های علمی مختلف متعدد است که از نمونه‌های آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

متقی دادگر، کریمی و عبادالله (۱۳۸۸) به منظور تحلیل استنادی مقالات ۳۰ شماره از فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی در پژوهشی پیمایشی با به‌کارگیری ابزار سیاهه‌وارسی دریافتند که در ۳۰ شماره این مجله، ۱۸۰ مقاله تألیفی و ترجمه‌ای به چاپ رسیده که میانگین ۶ مقاله برای هر شماره به دست می‌آید. از ۱۶۴ نفر نویسنده مقالات تألیفی، ۱۵۴ نفر نویسنده مرد و ۱۰ نفر نویسنده زن بودند. فقط ۷ عنوان مقاله حاصل کار گروهی بود و مابقی مقالات، هر یک، یک نویسنده داشت.

باب‌الحوادثی و یزدیان‌راد (۱۳۸۹) به منظور تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره ترویج کتاب‌خوانی و کتاب‌خانه‌های کودکان طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ در پژوهشی پیمایشی با به‌کارگیری ابزار سیاهه‌وارسی دریافتند که مقالات تألیفی ۹۴/۹ درصد و مقالات ترجمه‌ای ۱/۵ درصد از مجموع مقالات را شامل می‌شوند. توزیع فراوانی نوع مقالات نشان داد که مقالات پژوهشی ۴۶/۸ درصد، مقالات تحلیلی ۲۶/۶ درصد و مقالات مروری ۵/۲ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. لذا تمایل به تولید مقالات پژوهشی در این مجلات بیشتر از دیگر پژوهش‌ها است.

قهنویه و دیگران (۱۳۹۰) به منظور تحلیل محتوایی و استنادی مقالات چاپ‌شده در مجله علمی-پژوهشی مدیریت اطلاعات سلامت در پژوهشی پیمایشی دریافتند که از ۵۳۱ نویسنده در ۱۷۵ مقاله، بیشتر نویسندگان، ۵۸ درصد، مرد بوده‌اند. بیشترین افراد در مقطع دکتری تخصصی و ۲۶۳ نفر بودند. ۱۱۶ نفر دارای رتبه دانشگاهی استادیار بودند و ۱۵۶ نفر به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان وابستگی داشتند. زنان نسبت به مردان در انتشار مقالات مشارکت کمتری داشته‌اند. پژوهش‌های پیمایشی با ۶۴ عنوان بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند. بیشترین استنادات به مقالات ۴۳ درصد و از نظر زبان به منابع لاتین ۵۸ درصد بوده است.

شریفی و دیگران (۱۳۹۱) به منظور تحلیل توصیفی مقاله‌های نشریات علمی-پژوهشی تربیت بدنی و علوم ورزشی در پژوهشی پیمایشی با به‌کارگیری ابزار سیاهه‌وارسی و مطالعه ۵

تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های علمی-کاربردی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

مجله طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ دریافتند که گرایش فیزیولوژی ورزشی با ۳۴/۱ درصد بیشترین موضوع این مقالات را به خود اختصاص داده است. بررسی مؤلفان مقالات نشان می‌دهد رتبه علمی استادیار بیشترین فراوانی را دارد. در بین دانشگاه‌ها، دانشگاه تهران با ۸۷ عنوان مقاله در جایگاه اول قرار دارد. از نظر تعداد نویسندگان نیز مقالات سه نویسنده و چهار نویسنده با ۴۳ درصد و ۳۵ درصد در رتبه اول و دوم قرار دارند.

مقصودی و دوستدار (۱۳۹۲) به منظور تحلیل توصیفی و استنادی مقالات پژوهش‌نامه علوم سیاسی در پژوهشی پیمایشی با به‌کارگیری ابزار مشاهده اسنادی و تهیه فهرست اولیه با مطالعه ۲۸ شماره مجله به تعداد ۱۸۷ مقاله طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۱ دریافتند که بین مشارکت مردان نسبت به زنان در این نشریه تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین بررسی‌ها نشان داده است که ۶۲ درصد از مقالات به صورت تک‌نفره و ۲۹ درصد به صورت دونفره و ۹ درصد با بیش از ۲ نفر نویسنده به نگارش درآمده است. بررسی مرتبه علمی نویسندگان نشان داد که رتبه استادیار با ۶۴ عنوان مقاله در جایگاه اول و رتبه دانشیار با ۲۳ عنوان در جایگاه دوم قرار دارد. سهم و میزان مشارکت دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در مقالات منتشرشده نشان داد که دانشگاه شهید بهشتی، تهران، علامه طباطبایی و فردوسی مشهد با تعداد ۳۰ (۱۶/۴ درصد)، ۲۵ (۱۳/۳۷ درصد)، ۲۲ (۱۱/۷۶ درصد) و ۱۴ (۷/۴۹ درصد) بیشترین تعداد مقالات را منتشر کرده‌اند.

زراعت‌کار و عالیشان کرمی (۱۳۹۲) به منظور تحلیل استنادی و محتوایی مجله پزشکی هرمزگان در پژوهشی پیمایشی با به‌کارگیری ابزار سیاهه‌وارسی و مطالعه ۲۱۱ مقاله طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹ دریافتند که ۲۰۲ عنوان از مقاله‌ها (۹۵/۷ درصد) حاصل مشارکت گروهی است و فقط ۹ مقاله (۴/۳ درصد) به صورت انفرادی تألیف شده‌اند. مقالات پیمایشی با ۲۰۴ عنوان بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده است و مقالات مروری با ۳ عنوان کمترین تعداد را به خود اختصاص داده است. مشارکت مردان با ۱۳۶ نفر نسبت به زنان با ۷۵ نفر تفاوت چشم‌گیری دارد. از نظر وابستگی سازمانی، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان با تعداد ۸۵ مقاله در صدر است. همچنین درجه علمی استادیاری با (۳۶/۹۶ درصد) بیشترین تعداد مقاله را به خود اختصاص داده است و درجه مربی (۲۷/۰۲ درصد) و دانشیاری (۱۴/۲۵ درصد) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

زالی، قلی‌پور و عظیمی (۱۳۹۳) به منظور تحلیل محتوایی مقالات مجلات معماری و شهرسازی در پژوهشی پیمایشی با به‌کارگیری ابزار سیاهه‌وارسی و مطالعه ۹۵۴ مقاله از ۱۳

عنوان مجله طی سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۷ دریافتند که مردان با ۸۲/۶ درصد تمایل بیشتری نسبت به زنان ۱۷/۴ درصد در چاپ مقالات دارند. در خصوص میزان مشارکت نویسندگان، داده‌ها این‌گونه نشان داد که مقالات دو و سه نویسنده با ۳۷/۵ درصد و ۲۹/۳ درصد آماری بهتر از مقالات تک‌نویسنده‌ای دارند که این نشان‌دهنده تمایل به کار گروهی در این مقالات است. در زمینه میزان مشارکت مرتبه‌های علمی نتایج نشان داد که، فارغ‌التحصیلان مقطع ارشد (۲۱ درصد)، استادیاران (۱۸ درصد) و دانشجویان دکتری (۱۷ درصد) در جایگاه اول تا سوم قرار دارند. مقایسه تطبیقی میزان فعالیت دانشگاه‌ها و مؤسسات در تولید مقالات بیانگر آن است که دانشگاه تهران (۲۶ درصد)، تربیت مدرس (۱۸ درصد) و دانشگاه اصفهان (۱۲ درصد) رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

ازما (Ezema) و آسوگوا (Asogwa) (۲۰۱۴) به منظور تحلیل محتوایی و استنادی مقالات منتشرشده در دو مجله زبان‌شناسی (*Journal of Linguistics*) و زبان‌شناسی کاربردی (*Applied Linguistics*) بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۰ در پژوهشی پیمایشی با به‌کارگیری ابزار سیاه‌وارسی و مطالعه ۸۸۴ مقاله دریافتند ۶۳/۲ درصد از منابعی که به آن‌ها استناد شده، تک‌نویسنده هستند و بقیه آثار، نویسندگان مختلف دارند. یافته‌ها از پایین بودن میزان همکاری در تحقیقات زبان‌شناسی حکایت دارد، چراکه برنامه‌های تحقیقاتی مشترک در مقالات مذکور، فقط ۳۷ درصد از مقالات را شامل می‌شد. علاوه بر آن، مجله زبان‌شناسی کاربردی، پراستنادترین مجله و نوآم چامسکی پراستنادترین نویسنده شناخته شدند.

پس از مرور پژوهش‌های انجام‌شده در داخل ایران، مشخص شد که، فقط یک مقاله در خصوص ارزیابی مقاله‌های فلسفی منتشر شده در مجلات که آن‌هم مربوط به تحلیل استنادی مقاله‌های فصلنامه پژوهش‌های فلسفی - کلامی است منتشر شده است. لذا به دلیل گستره حوزه فلسفه می‌کوشیم به تحلیل مقالات مجله پژوهش‌های فلسفی-کلامی بپردازیم تا به سهم خود مقدمه‌ای را برای پژوهش‌های بیشتر فراهم کنیم.

یافته‌ها

در این بخش به پرسش‌های پژوهش پاسخ داده می‌شود. در تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی در حد فراوانی، درصد استفاده شده است. در پاسخ به پرسش اول پژوهش، یعنی اینکه چه میزان از

تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های فلسفی حکمی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

مقالات منتشرشده به صورت تألیفی و ترجمه‌ای است، سعی شده مقالات تألیفی و ترجمه‌ای به تفکیک سال بررسی شود. جدول ۱ اطلاعات آماری حاصل از پرسش اول را نمایش می‌دهد.

جدول ۱: توزیع فراوانی مقالات تألیفی و ترجمه‌ای بر حسب سال نشر

جمع		ترجمه‌ای		تألیفی		نوع مقاله سال انتشار
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۵/۳	۲۱	۴/۸	۱	۵/۳	۲۰	۱۳۷۸
۷/۸	۳۱	۲۳/۸	۵	۶/۹	۲۶	۱۳۷۹
۴/۳	۱۷	۲۸/۶	۶	۲/۹	۱۱	۱۳۸۰
۵/۳	۲۱	۱۹	۴	۴/۵	۱۷	۱۳۸۱
۴/۵	۱۸	۹/۵	۲	۴/۲	۱۶	۱۳۸۲
۳/۳	۱۳	۱۴/۳	۳	۲/۶	۱۰	۱۳۸۳
۷/۱	۲۸	۰	۰	۷/۴	۲۸	۱۳۸۴
۸	۳۲	۰	۰	۸/۵	۳۲	۱۳۸۵
۷/۸	۳۱	۰	۰	۸/۲	۳۱	۱۳۸۶
۹/۸	۳۹	۰	۰	۱۰/۳	۳۹	۱۳۸۷
۱۱/۸	۴۷	۰	۰	۱۲/۴	۴۷	۱۳۸۸
۷	۲۸	۰	۰	۷/۴	۲۸	۱۳۸۹
۸	۳۲	۰	۰	۸/۵	۳۲	۱۳۹۰
۱۰	۴۱	۰	۰	۱۰/۸	۴۱	۱۳۹۱
۱۰۰	۳۹۹	۱۰۰	۲۱	۱۰۰	۳۷۸	مجموع

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد، سال‌های ۱۳۸۸ با ۱۱/۸ درصد، ۱۳۹۱ با ۱۰ درصد، ۱۳۸۷ با ۹/۸ درصد، ۱۳۹۰ با ۸ درصد، ۱۳۸۵ با ۸ درصد، ۱۳۷۹ با ۷/۸ درصد و ۱۳۸۶ با ۷/۸ درصد به ترتیب بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین سال‌های ۱۳۸۴ با ۷ درصد و ۱۳۸۹ با ۷ درصد در جایگاه بعدی قرار دارند. کمترین تعداد مقالات مربوط به سال‌های ۱۳۸۳، ۱۳۸۰، ۱۳۸۲، ۱۳۷۸ و ۱۳۸۱ با میانگین وزنی ۳/۳، ۴/۳، ۴/۵، ۵/۳، ۵/۳ درصد است. در خصوص تناسب مقالات تألیفی و ترجمه‌ای از ۳۹۹ مقاله منتشرشده، ۳۷۸ مورد تألیفی و ۲۱ مورد ترجمه‌ای است که متعلق به سال‌های ۱۳۸۳ لغایت ۱۳۸۷ است. همان‌طور که جدول ۱ نشان

می‌دهد مقالات ترجمه‌ای به مرور زمان کمتر شده و از سال ۱۳۸۴ به بعد هیچ مقاله ترجمه‌ای در این مجله به چاپ نرسیده است. دقت در میانگین‌ها نشان می‌دهد که از سال ۱۳۸۴ به بعد چاپ مقالات در مجلات رو به فزونی دارد، به طوری که در سال ۱۳۸۸ با چاپ ۴۷ مقاله بیشترین افزایش در تولید مقالات را شاهدیم. در سال ۱۳۹۱، ۴۱ مقاله به چاپ رسیده است که نسبت به سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰ کاهش داشته است. بنابراین، در مجموع، به نظر می‌رسد گرایش به تألیف مقالات تا ترجمه مقالات بیشتر است و همچنین افزایش چاپ مقالات پژوهشگران در سال‌های ۱۳۸۴ به بعد نشان‌دهنده آن است که تولید علم در حوزه فلسفی-کلامی جایگاه و اهمیت خاصی پیدا کرده است.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش، یعنی تعیین جنسیت تولیدکنندگان مقالات، جدول ۲ فراهم شده است که اطلاعات آماری آن به شرح زیر نشان داده می‌شود:

جدول ۲ توزیع فراوانی مقالات بر اساس جنسیت تولیدکنندگان مقالات

سال	جنسیت		مردان		زنان		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱۳۷۸	۰	۰	۲۱	۶/۲	۲۱	۵/۴	۱۳۷۸
۱۳۷۹	۳	۷/۵	۲۵	۷/۴	۲۸	۷/۳	۱۳۷۹
۱۳۸۰	۱	۲/۵	۱۰	۲/۹	۱۱	۲/۹	۱۳۸۰
۱۳۸۱	۲	۵	۱۵	۴/۴	۱۷	۵/۳	۱۳۸۱
۱۳۸۲	۲	۵	۱۴	۴/۱	۱۶	۴/۵	۱۳۸۲
۱۳۸۳	۱	۲/۵	۹	۲/۷	۱۰	۲/۶	۱۳۸۳
۱۳۸۴	۱	۲/۵	۲۷	۸	۲۸	۷/۳	۱۳۸۴
۱۳۸۵	۰	۰	۳۲	۹/۴	۳۲	۸/۴	۱۳۸۵
۱۳۸۶	۶	۱۵	۲۵	۷/۴	۳۱	۸/۲	۱۳۸۶
۱۳۸۷	۷	۱۷/۵	۳۲	۹/۴	۳۹	۱۰/۳	۱۳۸۷
۱۳۸۸	۶	۱۵	۴۱	۱۲/۱	۴۷	۱۲/۴	۱۳۸۸
۱۳۸۹	۳	۷/۵	۲۴	۷/۱	۲۷	۷/۱	۱۳۸۹
۱۳۹۰	۳	۷/۵	۲۹	۸/۶	۳۲	۸/۴	۱۳۹۰
۱۳۹۱	۵	۱۲/۵	۳۵	۱۰/۳	۴۰	۱۰/۴	۱۳۹۱
مجموع	۴۰	۱۰۰	۳۳۹	۱۰۰	۳۷۹	۱۰۰	۱۰۰

تحلیل مضمونی مقالات فصلنامه پژوهش‌های فلسفی-حکامی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

همان‌طور که داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد از ۳۷۹ نفر، ۳۳۹ نفر (۸۴ درصد) از تولیدکنندگان مقالات مرد و ۴۰ نفر (۱۶ درصد) را زنان تشکیل می‌دهند. با بررسی جدول فوق می‌توان دریافت که سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۹۱ مردان در تولید مقالات با تعداد ۴۱ و ۳۵ نسبت به سال‌های دیگر مشارکت بیشتری داشته‌اند. سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۳ مردان کمترین تولید مقاله را داشته‌اند. همچنین زنان در سال‌های ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸ بیشترین مشارکت را در تولید مقالات داشته‌اند. در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۵ مشارکت زنان در تولید مقالات صفر است. در مجموع می‌توان گفت زنان در تولید مقالات نسبت به مردان سهم اندکی دارند. در خصوص نویسندگان و چاپ آثار عوامل دخیل در انتشار مجله، اعم از مدیر مسئول، سردبیر و اعضای هیئت تحریریه جدول ۳ تهیه شده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی آثار منتشرشده از عوامل مدیریتی مجله

ردیف	نام و نام خانوادگی	فراوانی
۱	محسن جوادی	۵
۲	محمد ذبیحی	۵
۳	احمد بهشتی	۴
۴	جعفر شانظری	۴
۵	صادق لاریجانی	۲
۶	سید مصطفی محقق داماد	۱
۷	غلامحسین ابراهیمی دینانی	۰
۸	نورایی	۰
۹	جمع	۲۱

بررسی مقالات منتشرشده از عوامل اجرایی مجله، اعم از اعضای هیئت تحریریه، سردبیر و مدیر مسئول، حاکی از آن است که به طور کلی ۲۱ مقاله از این افراد منتشر شده است که این رقم ۳/۵ درصد از آثار منتشرشده را به خود اختصاص می‌دهد. بررسی تعداد آثار نویسندگان نشان داد که مرتضی فتحی‌زاده و امیرعباس علی‌زمانی با ۷ مقاله و احمد عابدی، محمدکاظم شاکر و زهرا خزاعی با ۶ مقاله، ۵ نویسنده‌ای هستند که بیشترین آثار را در این مجله منتشر کرده‌اند. در پاسخ به پرسش سوم پژوهش، یعنی تعیین میزان همکاری علمی در تولید مقالات، جدول ۴ فراهم شده است.

جدول ۴ میزان همکاری علمی در تولید مقالات

تعداد مؤلفان	فراوانی	درصد
یک‌نویسنده‌ای	۳۲۵	۸۱/۴
دونویسنده‌ای	۶۹	۱۷/۳
سه‌نویسنده‌ای	۵	۱/۳
جمع	۳۹۹	۱۰۰

همان‌طور که جدول ۴ نشان می‌دهد، از ۳۹۹ مقاله منتشر شده ۳۲۵ مورد (۸۱/۴ درصد) یک‌نویسنده‌ای، ۶۹ مورد (۱۷/۳ درصد) دونویسنده‌ای و ۵ مورد (۱/۳ درصد) سه‌نویسنده‌ای بوده است.

بررسی پدیدآورندگان مقالات مجله پژوهش‌های فلسفی-کلامی از نظر مدرک تحصیلی در جدول ۵ به نمایش درآمده است.

جدول ۵: توزیع فراوانی میزان مشارکت گروه محققان در تولید مقالات

سطح تحصیلی	زنان		مردان		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
دانشجوی کارشناسی ارشد	۰	۰	۱	۲	۱	۲
کارشناسی ارشد	۴	۱۰	۷	۱۷/۹	۱۱	۲/۷
دانشجوی دکتری	۶	۱۵	۳۹	۱۰/۸	۴۵	۱۱/۲
دکتری	۲	۵	۱۹۱	۵۳/۳	۱۹۳	۴۸/۳
نامشخص	۲۸	۷۰	۱۲۱	۳۳/۷	۱۴۹	۳۷/۳
مجموع	۴۰	۱۰۰	۳۵۸	۱۰۰	۳۹۹	۱۰۰

همان‌طور که جدول نشان می‌دهد، در تهیه مقالات، بیشترین سهم را دارندگان مدرک دکتری با تعداد ۱۹۳ نفر (۴۸/۳ درصد) داشته‌اند و پس از آن به ترتیب دانشجویان مقطع دکتری، ۴۵ نفر (۱۱/۲ درصد) و دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد، ۱۱ نفر (۲/۷ درصد) بوده‌اند. کمترین تعداد پدیدآورندگان مربوط به افرادی می‌شود که در حال تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد با تعداد ۱ نفر (۲ درصد) بوده‌اند. دقت در داده‌های جدول فوق، با توجه به تفکیک جنسیت در توزیع مدرک تحصیلی پدیدآورندگان مقالات نشان می‌دهد که زنان در مجموع با تعداد ۴۰ نفر سهم اندکی در تولید مقالات داشته‌اند. نامشخص بودن مدرک تحصیلی تعداد ۱۴۹ نفر (۳۷/۳ درصد) از

تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های فلسفی حکمای ایران در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

پدیدآورندگان مقالات بیانگر این است که مسئولان مجله در هنگام دریافت مقاله توجه چندانی به دریافت اطلاعات از محققان نداشته‌اند.

از موارد دیگر بررسی، مطالعه میزان مشارکت افراد با رتبه‌های مختلف دانشگاهی در تهیه مقالات فصلنامه بود که جدول ۶ داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد

جدول ۶. توزیع فراوانی میزان مشارکت مرتبه‌های علمی در تولید مقالات

مرتبه علمی	زنان		مردان		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مربی	۲	۵	۶	۱/۸	۸	۲
استاد	۰	۰	۴	۱	۴	۱
استادیار	۱۴	۳۵	۱۲۷	۳۷/۴	۱۴۱	۳۵/۳
دانشیار	۰	۰	۳۹	۱۱/۵	۳۹	۱۰
پژوهشگر	۰	۰	۹	۲/۶	۹	۲/۳
نامشخص	۲۴	۶۰	۱۷۴	۴۵/۶	۱۹۷	۴۹/۴
جمع	۴۰	۱۰۰	۳۵۹	۱۰۰	۳۹۹	۴۹/۵

با توجه به داده‌های جدول ۶، ۸ نفر (۲ درصد) از نویسندگان مربی، ۱۴۱ نفر (۳۵/۳ درصد) استادیار، ۳۹ نفر (۱۰ درصد) دانشیار، ۴ نفر (۱ درصد) استاد و ۹ نفر (۲/۳ درصد) پژوهشگر بودند. همچنین مرتبه علمی ۱۹۷ نفر از نویسندگان مقالات نامشخص بود. مرتبه‌های علمی زنان از مجموع ۴۰ نفر به این شرح بیان می‌شود: مربی، ۲ نفر (۵ درصد) و استادیار ۱۴ نفر (۳۵ درصد) و در دیگر مرتبه‌های علمی هیچ نویسنده‌ای از زنان وجود نداشته است. همچنین مرتبه علمی ۲۴ نفر از زنان نامشخص است.

میزان مشارکت هر یک از نهادهای علمی کشور در انتشار مقاله‌های فصلنامه در جدول ۷ مشخص شده است.

جدول ۷. میزان مشارکت نهادهای علمی

ردیف	نام مؤسسه	فراوانی	درصد
۱	دانشگاه قم	۱۱۲	۲۸/۱
۲	دانشگاه تهران	۲۸	۷
۳	دانشگاه آزاد اسلامی	۲۷	۶/۸
۴	دانشگاه اصفهان	۱۸	۴/۵
۵	دانشگاه علامه طباطبایی	۱۱	۲/۸
۶	دانشگاه مفید	۹	۲/۵
۷	مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه	۹	۲/۵
۸	دانشگاه شهید بهشتی	۹	۲/۵
۹	پژوهشگاه حوزه و دانشگاه	۸	۲
۱۰	دانشگاه فردوسی مشهد	۸	۲
۱۱	دانشگاه ادیان و مذاهب	۸	۲
۱۲	دانشگاه باقرالعلوم	۷	۱/۷
۱۳	دانشگاه تربیت مدرس	۶	۱/۵
۱۴	مؤسسه آموزشی - پژوهشی امام خمینی (ره)	۶	۱/۵
۱۵	دانشگاه امام صادق (ع)	۵	۱/۲
۱۶	دانشگاه پیام نور تهران	۵	۱/۲
۱۷	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم	۵	۱/۲
۱۸	دانشگاه الزهرا	۴	۱
۱۹	دانشگاه شیراز	۴	۱
۲۰	دانشگاه یزد	۴	۱
۲۱	دانشگاه زنجان	۴	۱
۲۲	سایر دانشگاه‌ها	۵۲	۱۳
۲۳	نامشخص	۵۰	۱۲
-	جمع	۳۹۹	۱۰۰

تحلیل مضمونی مقالات فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

همان‌طور که داده‌های جدول ۷ نشان می‌دهد، ۱۱۲ مقاله (۱/۲۸ درصد) را محققان دانشگاه قم، ۲۸ مقاله (۷ درصد) را محققان دانشگاه تهران، ۲۷ اثر (۸/۶ درصد) را محققان دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۸ مقاله (۵/۴ درصد) را محققان دانشگاه اصفهان و ۱۱ مقاله (۸/۲ درصد) را محققان دانشگاه علامه طباطبائی منتشر کرده‌اند. در ۵۰ مقاله (۵/۱۲ درصد آثار) محققان مسئولیت سازمانی خود را مشخص نکرده‌اند و دانشگاه‌های دارای کمتر از ۴ مقاله نیز در رده سایر دانشگاه‌ها قرار گرفتند.

پرسش هفتم پژوهش به بررسی روش‌های پژوهش از حیث کتابخانه‌ای یا پیمایشی بودن مقاله‌های منتشرشده در فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی اختصاص داشت. جدول ۸ نتایج آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول ۸: توزیع فراوانی مقالات بر اساس نوع مقاله

نوع مقاله	فراوانی	درصد
کتابخانه‌ای	۳۹۹	۱۰۰
پیمایشی	۰	۰
جمع	۳۹۹	۱۰۰

همان‌طور که در جدول ۸ می‌بینیم از مجموع ۳۹۹ عنوان مقاله منتشرشده ۳۹۹ عنوان (۱۰۰ درصد) از مقالات کتابخانه‌ای است. می‌توان نتیجه گرفت که رغبت پژوهشگران فقط به چاپ مقالات کتابخانه‌ای است.

در پاسخ به پرسش پایانی پژوهش، یعنی پراکندگی موضوعی مقالات منتشرشده، جدول ۹ فراهم آمده است:

جدول ۹: پراکندگی موضوعی مقالات منتشرشده در مجله پژوهش‌های فلسفی-کلامی

ردیف	موضوع	فراوانی	درصد
۱	فلسفه اسلامی	۱۰۲	۲۵/۶
۲	فلسفه غرب	۷۹	۱۹/۸
۳	کلام جدید	۲۸	۷
۴	سایر موضوعات	۲۷	۶/۸
۵	علوم قرآن	۲۷	۶/۸
۶	کلام اسلامی	۱۹	۴/۸
۷	معرفت‌شناسی	۱۸	۴/۵

۴/۳	۱۷	تصوف و عرفان	۸
۳/۷	۱۵	فلسفه مضاف	۹
۳/۷	۱۵	منطق	۱۰
۳/۲	۱۳	اخلاق اسلامی	۱۱
۳	۱۲	فلسفه تطبیقی	۱۲
۳	۱۲	حقوق	۱۳
۱/۵	۶	فقه	۱۴
۱	۴	اصول فقه	۱۵
۰/۷۵	۳	ادیان	۱۶
۰/۵	۲	علوم حدیث	۱۷
۱۰۰		جمع کل	۱۸

همان‌طور که جدول موضوعی نشان می‌دهد، دو موضوع فلسفه اسلامی و فلسفه غرب بیشترین مقالات مجله را به خود اختصاص داده است. کلام جدید با ۷ درصد مقاله‌ها در رتبه سوم قرار گرفته است. سایر موضوعات و علوم قرآنی در رتبه‌های چهارم و پنجم قرار گرفتند.

بحث و نتیجه‌گیری

نشریات یکی از مهم‌ترین محمل‌های اشاعه نتایج پژوهش‌های علمی هر رشته است. مقالات منتشرشده در نشریات نیز به لحاظ سرعت انتشار، تازگی مطالب، تخصصی بودن محتوا و همچنین سهولت دسترسی از ضروری‌ترین منابع لازم در پژوهش هستند. از این‌رو، کم و کیف مقالاتی که منتشر می‌کنند در جهت دستیابی به میزان تطابق مقالات منتشرشده با هدف اصلی این مجلات اهمیت فراوانی دارد (بمانیان، احمدی، اسدیپور، ۱۳۹۲: ۲۹۰).

فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی یکی از نشریات معتبر این حوزه است که دو دهه از سابقه انتشار آن می‌گذرد. انتظار می‌رود محتوای مقالات این نشریه انعکاس‌دهنده پژوهش‌های جدید در این حوزه و نیز دربردارنده گرایش‌ها و موضوعات بنیادین و بیانگر اولویت‌های موضوعی موجود در مقطع زمانی خاصی در حوزه فلسفه در ایران باشد. از این‌رو، بررسی موضوع‌های مطرح‌شده در مقاله‌های این نشریه می‌تواند علاوه بر اینکه تصویری عینی از شرایط موجود و

تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

وضعیت انعکاس تحقیقات در این نشریه باشد، نشان‌دهنده گرایش موضوعی و کمبودهای احتمالی موجود در این حوزه نیز هست. در ارزیابی مقاله ۶ پرسش در نظر گرفته شده بود. پرسش اول پژوهش به بررسی توزیع فراوانی مقالات تألیفی و ترجمه‌ای بر حسب سال نشر، اختصاص یافته بود. نتایج نشان داد که بین سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۳ در مجموع ۲۱ مقاله ترجمه‌ای به چاپ رسیده است و در سال‌های بعد هیچ‌گونه مقاله ترجمه‌ای منتشر نشده است. علت این امر را شاید بتوان ناشی از قوانین وضع شده از سوی مراکز تصمیم‌گیر مبنی بر جلوگیری از افت کیفی مقالات مجلات دانست. هرچند این امر می‌تواند باعث افزایش کیفیت مقاله‌های مجله باشد اما باعث محرومیت حوزه‌ها از پیشرفت‌های جهانی است. کمبود مقالات ترجمه‌ای قبلاً در تحقیق متقی دادگر، کریمی و عبداللّه (۱۳۸۷) نیز بررسی شده بود. چراکه یافته‌های آن‌ها نشان داد که از ۱۸۰ مقاله چاپ‌شده، ۱۵۷ مورد تألیفی و ۲۳ مورد ترجمه‌ای بوده است. البته این محدودیت در چاپ مقاله‌های ترجمه‌ای، مقالات تمامی حوزه‌ها را تحت تأثیر قرار داده، به طوری که تحقیق باب‌الحوائجی و یزدیان (۱۳۸۹) در تحلیل مقاله‌های منتشرشده در حوزه کتابداری نشان داد که مقالات تألیفی با (۹۴/۹ درصد) بیشترین و مقالات ترجمه‌ای با (۱/۵ درصد) کمترین تعداد را به خود اختصاص داده است.

بررسی وضعیت مقاله‌های منتشرشده نشان داد که از ۳۹۹ عنوان مقاله منتشرشده در سال‌های مذکور، سال ۱۳۸۸ بیشترین و سال ۱۳۸۳ کمترین تعداد چاپ مقاله را داشته است. این نتایج نشان می‌دهد که تولید مقالات در سال‌های مختلف نوسان داشته است. این نوسان در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ کاملاً مشخص است، به طوری که در سال ۱۳۸۸، ۴۷ عنوان مقاله به چاپ رسیده است و در سال ۱۳۸۹، ۲۷ عنوان، که تفاوت چشم‌گیری بین این دو سال وجود دارد. اما، در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ تولید مقالات افزایش پیدا می‌کند.

پرسش دوم پژوهش به بررسی جنسیت نویسندگان تعلق گرفته بود که از ۳۹۹ مقاله منتشرشده در فصل‌نامه ۸۴ درصد مردان در تولید مقالات شرکت داشته‌اند و فقط ۱۶ درصد زنان. پایین بودن میزان مشارکت زنان در فعالیت‌های پژوهشی را شاید بتوان معلول در اولویت بودن نقش مادری و پرداختن به امور منزل نزد زنان ایرانی در مقایسه با کارهای اجتماعی و علمی دانست. البته میزان مشارکت کمتر زنان فقط مختص این پژوهش نیست، بلکه یافته‌های زراعت‌کار و عالیشان کرمی (۱۳۹۲) نشان داد که مشارکت مردان در تولید مقالات با ۱۳۶ نفر نسبت به زنان با ۷۵ نفر تفاوت چشم‌گیری دارد. لذا همخوانی بین یافته‌های پژوهش حاضر و

زراعت کار دیده می‌شود. همچنین گزارش قهنبویه و دیگران (۱۳۸۹) نشان داد که از ۵۳۱ نویسنده در ۱۷۵ مقاله، بیشتر نویسندگان ۵۸ درصد مرد بوده‌اند که با یافته‌های پژوهش حاضر همخوانی دارد. یافته‌های اسفندیاری مقدم و حسن‌زاده نیز نشان داد که سهم زنان در بین ۶۹ هزار مقاله ثبت‌شده در پایگاه آی. اس. آی. فقط ۱۳۵۵۰ مقاله (۲۰ درصد) بوده است و ۸۰ درصد آثار را مردان نگاشته‌اند.

پرسش سوم پژوهش به بررسی میزان مشارکت گروهی محققان حوزه فلسفه در تولید مقالات علمی اختصاص یافته بود. یافته‌ها نشان داد که تمایل به کار گروهی در بین محققان این حوزه بسیار کم‌رنگ است و ۸۱/۴ درصد از مقالات به صورت تک‌نویسنده‌ای منتشر شده‌اند و ۱۸/۶ درصد آثار حاصل تلاش جمعی است. شاید بتوان علت آن را در کم‌بودن امتیاز آثار پژوهشی گروهی در ارتقا و ترفیع اعضای هیئت علمی دانست. لازم است مسئولان امر تجدید نظری در این خصوص به عمل آورند و با اعمال امتیاز بیشتر به کارهای گروهی افراد را در انجام‌دادن فعالیت‌های مشترک تشویق کنند. این مورد در حوزه‌های دیگر تا حدودی وجود دارد؛ چراکه یافته‌های زراعت‌کار و عالیشان کرمی (۱۳۹۲) نشان داد که میزان مشارکت نویسندگان ۲۰۲ عنوان مقاله (۹۵/۷ درصد) حاصل مشارکت گروهی است و فقط ۹ مقاله (۴/۳ درصد) به صورت انفرادی تألیف شده‌اند. در پژوهش زالی، قلی‌پور و عظیمی (۱۳۹۳) نیز مقالات دو و سه نویسنده با ۳۷/۵ درصد و ۲۹/۳ درصد آماری بهتر از مقالات تک‌نویسنده‌ای دارند. اما گزارش مقصودی و دوستدار (۱۳۹۲) نشان داد که در حوزه علوم سیاسی نیز ۶۲ درصد از مقالات به صورت تک‌نفره و ۲۹ درصد به صورت دونفره و ۹ درصد با بیش از ۲ نفر نویسنده به نگارش درآمده است. شاید هم علت آن در پایین‌بودن امتیاز آثار گروهی در مقایسه با آثار انفرادی در ارتقا و ترفیع اعضای هیئت علمی دانشگاه نهفته باشد.

بررسی نوع مقالات نشان می‌دهد از مجموع ۳۹۹ عنوان مقاله منتشرشده، ۳۹۹ عنوان (۱۰۰ درصد) از مقالات کتابخانه‌ای است. این یافته با نتایج تحقیق باب‌الحوائجی و یزدیان‌راد (۱۳۸۹) همسو نیست، چراکه نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد مقالات پژوهشی ۴۶/۸ درصد، مقالات تحلیلی ۲۶/۶ درصد و مقالات مروری ۵/۲ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین این مغایرت در یافته‌های پژوهش زراعت‌کار و عالیشان کرمی (۱۳۹۲) و قهنبویه و دیگران (۱۳۸۹) دیده می‌شود. گزارش آن‌ها نشان داد که پژوهش‌های پیمایشی با ۲۰۴ و ۶۴ عنوان بیشترین نوع مقالات است.

تحلیل پژوهشی مقالات فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی حکمای ایران در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

پرسش چهارم پژوهش به بررسی میزان مشارکت گروه‌های مختلف محققان، اعم از دانشجویان کارشناسی ارشد، کارشناسان ارشد، دانشجویان دوره دکتری و دانش‌آموختگان دوره دکتری در تدوین مقالات اختصاص یافته بود. نتایج نشان داد که تلاش آشکاری در میان دانشجویان دکتری و دانش‌آموختگان دکتری در تدوین مقالات به‌وضوح مشاهده می‌شود که می‌تواند به دلیل گرایش آن‌ها به جذب در دانشگاه‌ها باشد.

پرسش پنجم به بررسی میزان مشارکت رتبه‌های مختلف علمی در تدوین مقالات اختصاص یافته بود که یافته‌ها نشان داد که گرایش استادیاران دانشگاه‌ها به تولید مقالات علمی نسبت به دیگر رتبه‌های علمی بیشتر است. این موضوع می‌تواند غیر از علایق محققان و استادیاران به تولید علم، به دلیل آیین‌نامه‌های ترفیع و ارتقا و ضرورت وجود پژوهش‌های مستقل برای طی کردن درجات علمی دانشگاه باشد. یافته‌های این پژوهش با نتایج حاصل از پژوهشی که مقصودی و دوستدار (۱۳۹۲) انجام داده‌اند و نشان دادند که رتبه استادیار با ۶۴ عنوان مقاله در جایگاه اول و رتبه دانشیار با ۲۳ عنوان در جایگاه دوم قرار دارد، همخوانی دارد. همچنین نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش زراعت‌کار و عالیشان کرمی (۱۳۹۲) همسو است. پژوهش آن‌ها نیز بیانگر این موضوع بود که درجه علمی استادیاری با ۳۶/۹۶ درصد بیشترین تعداد مقاله را به خود اختصاص داده است. درجه مربی و دانشیاری با ۲۷/۰۲ و ۱۴/۲۵ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

در زمینه مشارکت نهادهای علمی در تولید مقالات نتایج نشان داد دانشگاه قم با ۱۱۲ مقاله (۲۸/۱ درصد) بیشترین تعداد مقالات منتشرشده را به خود اختصاص داده است. دانشگاه تهران با ۲۸ مقاله (۷ درصد)، دانشگاه آزاد اسلامی با ۲۷ مقاله (۶/۸ درصد) اصفهان ۱۸ مقاله (۴/۵ درصد)، دانشگاه علامه طباطبایی با ۱۱ مقاله (۲/۸ درصد) با تولید بیش از ۱۰ مقاله در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. نتایج این پژوهش در این شاخص با نتایج پژوهش زالی، قلی‌پور و عظیمی (۱۳۹۳) که در رشته معماری و شهرسازی انجام گرفته بود، از این نظر کاملاً همسو است. پژوهش آن‌ها نشان داد که دانشگاه تهران (۲۶ درصد)، تربیت مدرس (۱۸ درصد) و دانشگاه اصفهان (۱۲ درصد) رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند. مروری بر وضعیت موجود دانشگاه‌ها و نهادها در خصوص تولیدات پژوهشی آن‌ها در گرایش فلسفی-کلامی، حاکی از اندک‌بودن سهم بسیاری از دانشگاه‌ها و سایر مؤسسات پژوهشی است، چراکه فقط چند دانشگاه از جمله: دانشگاه قم، تهران، اصفهان در تولید مقالات در گرایش فلسفی-کلامی پیشتاز هستند.

از آنجا که به طور کلی نظام پژوهش از بخش‌های تولید علم است، بنابراین بهره‌گیری از دانش، تجربیات و قابلیت‌های علمی موجود در محققان و نهادهای پژوهشی نه تنها می‌تواند به بهبود کیفیت تولید علم در رشته فلسفی-کلامی منجر شود، بلکه کمیت مقالات و پژوهش‌های علمی در این زمینه را نیز توسعه می‌دهد.

پرسش هفتم پژوهش به بررسی موضوعات مقاله‌ها اختصاص یافته بود. یافته‌ها نشان داد که، همان‌طور که انتظار می‌رفت، فلسفه اسلامی، فلسفه غرب و کلام جدید بیشترین مقاله‌های منتشرشده را به خود اختصاص داده بودند. فرارگرفتن سایر موضوعات در رتبه چهارم را شاید بتوان ناشی از این دانست که تا شماره ۵ این نشریه با عنوان *پژوهش‌های علوم انسانی* منتشر می‌شد و از همه شاخه‌های علوم انسانی مقاله می‌پذیرفت. از شماره ۵ رویکرد این مجله کاملاً فلسفی شد و توانست در شماره ۸ درجه علمی-ترویجی را از کمیسیون بررسی نشریات وزارت علوم و تحقیقات اخذ کند و در تابستان ۱۳۸۴ همزمان با انتشار شماره ۲۴ موفق به اخذ درجه علمی - پژوهشی از سوی کمیسیون بررسی نشریات شد.

پیشنهادها

در مجموع، با عنایت به یافته‌های مطالعه حاضر، پیشنهادهای کاربردی ما برای بهبود کیفی مقالات به محققان و نیز مسئولان مجلات به شرح زیر است:

۱. هرچند ماهیت رشته فلسفه به گونه‌ای است که بیشتر مقاله‌های منتشرشده با استفاده از روش کتاب‌خانه‌ای نوشته می‌شوند، اما برخی از موضوعات آن همچون تحقیقات تحلیل محتوا در متون فلسفی و ... می‌توانند به شیوه پیمایشی صورت گیرد و جا دارد مسئولان در انتخاب مقاله‌ها نیم‌نگاهی هم به مقاله‌های پیمایشی داشته باشند و در محققان انگیزه‌های لازم برای تحقیقات پیمایشی را به وجود آورند.
۲. با توجه به نقش کم‌رنگ زنان در تدوین مقالات فصل‌نامه، پیشنهاد می‌شود مسئولان بسترهای لازم را برای حضور بیشتر زنان در عرصه تولید آثار علمی بیش از پیش فراهم کنند.
۳. با توجه به نقش و اهمیت کارهای گروهی و اتقان علمی و کیفیت محتوایی آن‌ها در مقایسه با مقالات انفرادی، پیشنهاد می‌شود متخصصان این حوزه در تألیف و عرضه مقالات، همکاری و مشارکت بیشتری داشته باشند و مسئولان نشریه نیز در انتخاب مقاله‌ها برای انتشار به این مسئله توجه بیشتری داشته باشند.

تحلیل مضمونی مقالات فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی حکمای ایران در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

۴. با عنایت به تعداد اندک مقالات اعضای هیئت علمی با رتبه استادی، پیشنهاد می‌شود آن‌ها نقش بیشتری در نگارش مقالات ایفا کنند. انتظار آن است که ایفای نقش استاد تمام در مقاله بر کیفیت آن بیفزاید.
۵. با توجه به اینکه بیشتر مقالات منتشرشده به قلم محققان دانشگاه قم به نگارش درآمده بود، ممکن است چنین شائبه‌ای در بین محققان آن حوزه به وجود آید که مجلات دانشگاهی بیشتر به آثار دانشگاه خود توجه دارند. لذا لازم است مسئولان زمینه‌آشنایی بیشتر محققان و پژوهشگران دانشگاه‌های دیگر را با این نشریه فراهم کنند تا مشارکت آن‌ها نیز افزایش یابد.
۶. با توجه به زمینه‌های موضوعی مقالات و تمرکز اصلی مقالات در سه حوزه فلسفه اسلامی، فلسفه غرب و کلام پیشنهاد می‌شود مسئولان با شناسایی موضوعات بین‌رشته‌ای و اختصاص ویژه‌نامه به آن موضوعات در پوشش‌دادن مباحث جدید و تنوع موضوعی گام بردارند.

پیشنهاد برای پژوهش‌های بعدی

۱. با توجه به محدودبودن این بررسی به تحلیل محتوای مقاله‌های فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی، پیشنهاد می‌شود پژوهش مشابهی بر روی مقاله‌های دیگر نشریات علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی صورت گیرد و با یافته‌های این بررسی مقایسه شود.
۲. به منظور ترسیم دقیق نقشه علمی این حوزه پیشنهاد می‌شود پژوهش مشابهی بر روی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری این رشته به عمل آید و نتایج با یافته‌های این پژوهش مقایسه شود.

منابع

- اسفندیاری مقدم، علیرضا؛ حسن‌زاده، محمد (۱۳۹۳). «تحلیل عوامل بازدارنده تولیدات علمی زنان ایرانی در آی. اس. آی»، در: *دانش‌شناسی*، ش ۷ (۲۴)، ص ۹-۲۲.
- اشتری، مه‌لقا (۱۳۸۰). «تحلیل استنادی مقالات فلسفی فارسی طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۷۷»، در: *فصل‌نامه کتاب*، ش ۱۴ (۲)، ص ۸-۲۲.

- باب الحوائجی، فهیمه؛ یزدیان، مهرزاد (۱۳۸۹). «تحلیل محتوای مقالات مجلات تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی درباره ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷»، در: *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ش ۱۶ (۴)، ص ۳۱-۵۳.
- بمانیان، محمدرضا؛ احمدی، فریال؛ اسدپور، علی (۱۳۹۲). «ارزیابی کمی و کیفی مقالات علمی - پژوهشی دو فصلنامه مدیریت شهری از شماره ۱۹-۲۹» مدیریت شهری، ۲۳، ۲۸۹-۲۹۸.
- جعفری هرندی، رضا؛ نصره، محمدرضا؛ میرشاه جعفری، سید ابراهیم (۱۳۸۷). «تحلیل محتوا؛ روشی پرکاربرد در مطالعات علوم اجتماعی، رفتاری و انسانی، با تأکید بر تحلیل محتوای کتاب‌های درسی»، در: *روش‌شناسی علوم انسانی*، ش ۱۴ (۵۵)، ص ۳۳-۵۸.
- حیدری فر، محمد رئوف؛ سهیلی، فرامرز (۱۳۹۱). «جغرافیای سیاسی، جهانی‌شدن و جریان اطلاعات»، در: *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ش ۲ (۲)، ص ۲۲۳-۲۴۴.
- زالی، نادر؛ قلی‌پور، مستوره؛ عظیمی، نورالدین (۱۳۹۳). «واکاوی دستاوردهای دانش شهرسازی: تحلیل محتوای مقالات علمی-پژوهشی در حوزه شهرسازی»، در: *مدیریت شهری*، ش ۱۳ (۳۴)، ص ۱۰۹-۱۲۶.
- زراعت‌کار، کیمیا؛ عالیشان‌کرمی، نادر (۱۳۹۲). «تحلیل استنادی و محتوایی مجله پزشکی هرمزگان ۱۳۸۵-۱۳۸۹»، در: *مجله پزشکی هرمزگان*، ش ۱۷ (۱)، ص ۵۴-۶۰.
- سرمدی، عزیزه (۱۳۸۳). «تحلیل محتوای مقالات نشریات ادواری علمی - پژوهشی فارسی منتشرشده توسط سه نوع دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی مراکز استان‌ها در سال ۱۳۸۱»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی.
- سلک، محسن؛ بزرگی، اشرف‌السادات (۱۳۸۹). «تحلیل محتوایی مقالات منتشرشده در دو نشریه فصل‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی و فصل‌نامه کتاب در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶»، در: *فصل‌نامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)*، ش ۳ (۱۰)، ص ۲۶-۴۰.
- شریفی، مسلم؛ میردار هریجانی، شادمهر؛ عسکری، بابی‌سان (۱۳۹۱). «تحلیل توصیفی مقاله‌های نشریات علمی - پژوهشی تربیت بدنی و علوم ورزشی طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸»، در: *فصل‌نامه مدیریت ورزشی*، ش ۱۲، ص ۶۱-۸۵.
- صالحی، کیوان؛ رحیمی، حسین (۱۳۸۵). «تبیین فرآیند ارزیابی مجلات در مؤسسه اطلاعات علمی (آی. اس. آی)»، در: *فصل‌نامه کتاب*، ش ۱۷ (۲)، ص ۱۶۰-۱۴۱.

تحلیل محتوای مقالات فصلنامه پژوهش‌های فلسفی-کلامی در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۹۱

- عبدالمجید، امیرحسین (۱۳۸۷). «مقالات تألیفی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در مجلات علمی- پژوهشی و علمی- ترویجی فارسی طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۳: یک بررسی استنادی»، در: اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی، ش ۹، ص ۴۵-۵۶.
- قهنویه، حسن؛ موحدی، فریده؛ یارمحمدیان، محمدحسین؛ عجمی، سیما (۱۳۹۰). «تحلیل محتوایی و استنادی مقالات چاپ‌شده در مجله علمی- پژوهشی «مدیریت اطلاعات سلامت»، در: مدیریت اطلاعات سلامت، ش ۸ (۱)، ص ۸۲-۹۲.
- لطف‌آبادی، حسن (۱۳۸۲). «تولید علم و مقالات علمی- پژوهشی علوم انسانی در ایران»، در: فصل‌نامه نوآوری‌های آموزشی، ش ۶، ص ۷-۱۲.
- متقی دادگر، امیر؛ کریمی، رضا؛ عبادالله عموقین، جعفر (۱۳۸۸). «تحلیل استنادی مقالات ۳۰ شماره از فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی- کلامی منتشره بین سال‌های ۱۳۶۸ الی ۱۳۸۷»، در: فصل‌نامه پژوهش‌های فلسفی- کلامی، ش ۴۱، ص ۲۸۷-۳۱۵.
- محمدی‌مهر، غلام‌رضا (۱۳۸۷). *روش تحلیل محتوا: راهنمای عملی تحقیق*، تهران: انتشارات گنجینه علوم انسانی، دانش نگار.
- مقصودی، مجتبی؛ دوستدار، رضا (۱۳۹۲). «تحلیل توصیفی و استنادی مقالات پژوهش‌نامه علوم سیاسی»، در: پژوهش‌نامه علوم سیاسی، ش ۹ (۱)، ص ۳۳-۵۹.
- Borg, walter R.; Gall, Meredilh D.; Gall, Joyce P. (2003). *Educational Research: An Introduction*, New York: Longman, 7th ed.
- Ezema, I. J.; Asogwa, B. E. (2014). "Citation Analysis and Authorship Patterns of Two Linguistics Journals", *Portal: Libraries and the Academy*, 14 (1): 67-85.
- Lopez – Munoz, F.; Alamo, C.; Rubio, G.; Garcia, Garcia, P.; Martin-Agueda, B.; Cuenca, E. (2003). "Bibliometric Analysis of Biomedical Publications on SSRIs during 1980-2000," *Depression and Anxiety*, 18: 95-103.